

Avizul Comitetului Economic și Social European privind propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unui program de acțiune pentru ameliorarea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe (Erasmus Mundus) (2009-2013)

COM(2007) 395 final

(2008/C 204/18)

La 10 septembrie 2007, în conformitate cu articolul 262 din Tratatul de instituire a Comunității Europene, Comisia a hotărât să consulte Comitetul Economic și Social European cu privire la

Propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unui program de acțiune pentru ameliorarea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe (Erasmus Mundus) (2009-2013).

Secțiunea pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și cetățenie, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 21 februarie. Raportor: dl Soares. Coraportor: dl Rodríguez García-Caro.

În cea de a 443-a sesiune plenară, care a avut loc la 12 și 13 martie 2008 (ședința din 12 martie), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 125 voturi pentru, 0 voturi împotriva și 2 abțineri.

1. Rezumat și recomandări

1.1 Comitetul Economic și Social European salută propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unui program de acțiune pentru îmbunătățirea calității învățământului superior și promovarea înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe (programul Erasmus Mundus 2009-2013). Acest program extinde și îmbunătățește programul actual Erasmus Mundus, pe care CESE l-a aprobat deja.

1.2 În opinia Comitetului, scopul înființării unor centre de excelență universitare în Europa, care să atragă studenți din întreaga lume, este de cea mai mare importanță și ar trebui să contribuie la a demonstra calitatea învățământului superior și a cercetării științifice din Europa. CESE consideră însă că programul nu ar trebui să contribuie la migrația valorilor din țări terțe. În acest scop, îndeamnă Comisia să studieze, în cooperare cu autorități și universități din țările terțe, strategii prin care să încurajeze studenții și cadrele universitare să profite de ceea ce are de oferit Erasmus Mundus, în vederea întoarcerii în țările de origine pentru a contribui acolo la dezvoltarea durabilă. Comitetul dorește să sublinieze că, dacă se dorește atingerea acestui scop, politicile de cooperare pentru dezvoltarea UE ar trebui strâns legate de programe precum Erasmus Mundus.

1.3 CESE constată eforturile noului program de acțiune pentru a mări mobilitatea cadrelor universitare, cărora le alocă 40 % din totalul burselor prevăzute, față de 16,6 % în programul actual. Astfel de schimburi ar trebui înțelese ca surse nu numai de îmbogățire științifică, ci și culturală și educațională. În acest sens, Comitetul subliniază că mobilitatea cadrelor universitare și a studenților ar trebui să nu mai fie — așa cum se întâmplă astăzi în multe cazuri — o responsabilitate individuală, ci să devină treptat o responsabilitate instituțională.

1.4 Comitetul îndeamnă statele membre și Comisia să se asigure că sunt eliminate cât se poate de repede și de eficient barierele create prin legislațiile naționale, care afectează mobili-

tatea cadrelor universitare și a studenților în ceea ce privește atât accesul în diferite state membre UE, cât și recunoașterea și validarea calificărilor primite, astfel încât nici o persoană care dorește să intre în program să nu fie obstrucționată sau să se confrunte cu dificultăți în a studia sau a preda în afara granițelor.

1.5 CESE consideră că procedeele de selecție ar trebui să asigure măsuri compensatorii la nivelul UE pentru a preveni dezechilibre grave între domeniile de studiu ale studenților și cadrelor universitare și între regiunile de origine și statele membre de destinație. Prin urmare, Comitetul sprijină textul anexei la Decizia 2317/2003 de stabilire a programului Erasmus Mundus și recomandă ca Parlamentul European și Consiliul să includă acest mecanism în propunerea discutată aici.

2. Decizia propusă

2.1 Obiectivul general al programului este îmbunătățirea calității învățământului superior european și promovarea dialogului și înțelegerii între popoare și culturi prin cooperarea cu țările terțe, precum și promovarea obiectivelor politicii externe a UE și dezvoltarea durabilă a țărilor terțe în domeniul învățământului superior. Programul acoperă perioada 2009-2013.

2.2 Programul are ca obiective specifice:

„a) să favorizeze cooperarea structurată între instituțiile de învățământ superior și corpul profesoral în Europa și țările terțe [...];

b) să contribuie la îmbogățirea reciprocă a societăților respective [...] prin intermediul promovării mobilității pentru cei mai talentați studenți și cadre didactice din țările terțe în vederea dobândirii unei calificări și/sau experiențe în Uniunea Europeană și pentru cei mai talentați studenți europeni și cadre didactice în țările terțe;

- c) să contribuie la dezvoltarea resurselor umane și a capacității de cooperare internațională a instituțiilor de învățământ superior în țările terțe [...];
- d) să îmbunătățească accesibilitatea și să consolideze imaginea de marcă și vizibilitatea învățământului superior european în lume, ca și interesul pentru cetățenii din țările terțe.”

2.3 Această inițiativă urmează să fie pusă în aplicare prin intermediul următoarelor măsuri:

- programe comune de masterat și programe de doctorat Erasmus Mundus [...];
- parteneriate între instituțiile de învățământ superior europene și din țări terțe [...];
- măsuri menite să crească atracția Europei ca destinație de studii [...];
- sprijin pentru elaborarea programelor educative comune și aplicarea rețelelor de cooperare care facilitează schimbul de experiențe și de bune practici;
- sprijin consolidat pentru mobilitatea persoanelor între Comunitate și țări terțe în domeniul învățământului superior;
- promovarea competențelor lingvistice, de preferință oferindu-le studenților posibilitatea de a învăța cel puțin două din limbile vorbite în țările în care se află instituțiile de învățământ superior [...];
- sprijinirea proiectelor pilot care se bazează pe parteneriate transnaționale cu dimensiune externă concepute pentru a stimula inovarea și calitatea în învățământul superior;
- sprijinirea analizei și monitorizării tendințelor și evoluțiilor învățământului superior dintr-o perspectivă internațională.

2.4 Programul are ca scop continuarea activităților primei faze (2004-2008), dar își dorește să fie mai ambițios, incorporând mai direct Fereastra de cooperare externă, extinzându-și domeniul de aplicare la toate nivelurile învățământului superior, îmbunătățindu-și posibilitățile de finanțare pentru studenții europeni și oferind mai multe posibilități de cooperare cu instituțiile de învățământ superior din țări terțe.

3. Observații generale

3.1 Așa cum afirmă în avizul său privind programul Erasmus World (2004-2008) ⁽¹⁾, Comitetul salută propunerea de decizie a Parlamentului și a Consiliului, împreună cu inițiativele care au fost sau sunt adoptate în vederea creșterii calității învățământului în UE și a intensificării cooperării cu țări terțe, în consens cu articolul 140 din Tratatul CE.

3.2 La acel moment, Comitetul și-a manifestat „sprijinul pentru adoptarea de inițiative specifice, care vor deschide calea unui învățământ superior de calitate, bazat, inter alia, pe cooperare cu țări terțe, pe activități în parteneriat cu universități de vârf și pe atragerea unor savanți recunoscuți și a celor mai calificați studenți din țările respective. Această sinergie reciproc avantajoasă va contribui la crearea

unor legături mai strânse și vor pregăti terenul pentru o mai bună înțelegere și cooperare viitoare între Uniunea Europeană și țările participante” ⁽²⁾.

3.3 Având în vedere că aici este în cauză același tip de program, CESE reiterează comentariile de atunci, aducând schimbări mici, dar importante, și adaugă următoarele remarci:

3.3.1 Programul Erasmus Mundus coincide cronologic cu obiectivul principal al Procesului Bologna, acela de a crea până în 2010 un spațiu european de învățământ superior și cercetare de calitate, prin reforme care să alinieze sistemele naționale de învățământ superior.

3.3.2 Coincide însă și cu un alt obiectiv, cu orientare externă, și anume promovarea Europei în lume ca spațiu în care există un învățământ superior și o cercetare de calitate. Prin urmare, este esențial ca Procesul Bologna să reușească, astfel încât tinerii din țări terțe să fie atrași de mai multe universități europene, nu numai de cele câteva care-i atrag în prezent.

3.3.3 Acesta este scopul recunoscut de Comisie prin acceptarea Procesului Bologna ca parte integrală a politicii sale pentru formare și învățământ, cu același statut ca și cercetarea în Uniunea Europeană.

3.3.4 Obiectivul de a crea „un spațiu european al învățământului superior” implică un altul, și anume atragerea studenților și a cadrelor universitare din țări terțe. Dat fiind că acesta este un scop important, chiar esențial pentru consolidarea poziției Europei în lume, CESE atrage încă o dată atenția celor în cauză asupra necesității de a evita migrația valorilor din țările în curs de dezvoltare ⁽³⁾.

3.3.5 Acțiunea nr. 2 („Parteneriatele Erasmus Mundus”) este un bun exemplu, deoarece pe lângă luarea în considerare a necesităților specifice în materie de dezvoltare a țării/țărilor terțe, prevede și șederi limitate, de scurtă durată. În opinia Comitetului, toate acțiunile propuse ar trebui să permită atât cadrelor universitare, cât și studenților din țări terțe să beneficieze de o perioadă de predare și studiu fructuoasă în universitățile europene, încurajând însă puternic întoarcerea în țările de origine, astfel încât să poată contribui la dezvoltarea durabilă și la coeziunea socială din aceste țări și, în același timp, să poată face cunoscută țărilor din afara Uniunii Europene înalta calitate a universităților noastre.

3.3.6 Riscul de accelerare a migrației valorilor exact din țările în care valorile sunt necesare — în special din cauza absenței unei piețe cu oportunități reale sau pur și simplu a absenței condițiilor corespunzătoare de continuare a activității științifice — poate fi limitat și prin crearea de programe de masterat și de doctorat în aceste țări terțe, care să includă cursuri și stagii în țări europene cu o durată suficient de scurtă pentru a evita sentimentul dezrădăcinării din țara de origine.

⁽¹⁾ A se vedea Avizul din proprie inițiativă al CESE privind propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului de instituire a unui program de îmbunătățire a calității învățământului superior și promovare a înțelegerii interculturale prin cooperare cu țări terțe (Erasmus World) (2004-2008), raportor: dl Rodríguez García-Caro (JO C 95, 23.4.2003).

⁽²⁾ Idem.

⁽³⁾ A se vedea Avizul CESE privind migrația și dezvoltarea: șanse și provocări (aviz din proprie inițiativă) din 12.12.2007, raportor: Sukhdev Sharma. (CESE 1713/2007 — REX/236).

3.3.7 Riscul ar putea fi redus și prin măsuri care să implice universitățile în sine, incorporând strategii de întoarcere în toate acordurile semnate, posibil incluzând și măsuri compensatorii.

3.3.8 Programul Erasmus Mundus, care face parte dintr-o abordare globală a politicilor Uniunii Europene, și care este aplicat în cadrul Strategiei de la Lisabona, urmărind să facă din Europa o economie bazată pe cunoaștere care să fie cea mai dinamică și cea mai competitivă economie din lume — fie că este vorba de cooperarea cu țări cu care are deja încheiate acorduri, fie de o abordare mai amplă a strategiei de cooperare cu țări terțe — ar trebui să considere chestiunea migrației valorilor ca pe o problemă serioasă pentru dezvoltarea echilibrată a țărilor în care are loc ⁽⁴⁾.

3.3.9 De asemenea, este important de subliniat că acest program are și un alt obiectiv, care este cel al promovării schimburilor culturale printr-un învățământ de o mai bună calitate și rigoare științifică ⁽⁵⁾. Prin urmare, acest program nu ar trebui să servească drept pretext pentru introducerea unei perspective mercantile în învățământul superior, ci ar trebui să promoveze învățământul și cercetarea de înaltă calitate, respectarea libertății academice și, așa cum se menționează în propunere, intensificarea luptei împotriva tuturor formelor de excludere socială.

3.4 În sfârșit, ca și în cazul Procesului Bologna, sistemul de evaluare internă și externă pentru universități trebuie să se bazeze pe criterii care iau în considerare situația academică din prezent și acționează ca stimulente pentru a atinge niveluri înalte de excelență, o condiție indispensabilă, dacă se urmărește atragerea de studenți și cadre universitare din țări terțe, păstrându-le în același timp identitățile.

4. Observații speciale

4.1 Un aspect esențial al programului Erasmus Mundus privește mobilitatea studenților și a cadrelor universitare. Experiența Bologna a demonstrat că trebuie să se acorde mai multă atenție mobilității studenților decât mobilității cadrelor universitare, în ciuda faptului că în mai multe declarații a fost subliniată importanța mobilității acestora din urmă pentru garantarea succesului în Strategia de la Bologna. Și Consiliul Europei a subliniat acest fapt în 2006, afirmând că strategia este incompletă și inconsistentă.

4.1.1 Pornind de la această constatare, este important ca Erasmus Mundus să constituie un factor de favorizare a mobilității cadrelor universitare și, astfel cum se prevede într-unul din cele șase obiective principale ale Procesului Bologna cu privire la cadrele universitare și cercetători, este de asemenea important să fie depășite obstacolele care împiedică mobilitatea eficientă a acestora, acordându-se deosebită atenție recunoașterii și dezvoltării competențelor și expertizei dobândite în cercetare, predare și formare în perioada de absență de la locul de muncă stabil.

4.1.2 Este esențial să se țină seama de diferite aspecte care nu pot fi ignorate, și anume:

- diferențele dintre sistemele de învățământ dintre țările care primesc și trimit cadre universitare;

⁽⁴⁾ A se vedea Avizul CESE din 25.10.2007 privind politica comunitară în domeniul imigrației și al cooperării cu țările de origine pentru promovarea dezvoltării, raportor: L.M. Pariza Castaños (CESE 1461/2007-SOC/268) (JO C 44, 16.2.2008).

⁽⁵⁾ A se vedea Avizul CESE din 20.4.2006 privind propunere de decizie a Parlamentului European și a Consiliului privind Anul european al dialogului intercultural (2008), raportor: Ágnes Cser (JO C 185, 8.8.2006).

- necesitatea de a recunoaște și de a valorifica formarea și experiența în predare și cercetare a celor implicați;

- recunoașterea nu numai a contribuțiilor științifice, ci și a valorilor socio-culturale;

- schimbul de cadre universitare și de cercetători să fie considerat ca un factor de consolidare a culturii și educației, nu numai ca un mijloc de selecție a cadrelor universitare, studenților și cercetătorilor de talent din țări terțe, ca și cum ar fi „imigranți calificați”.

4.1.3. În acest context specific, trebuie să se facă eforturi pentru a garanta că schimbul de cadre universitare reprezintă un avantaj pentru țările care trimit și primesc astfel de cadre, studenții și universitățile în sine. A da posibilitatea unor cetățeni din țări terțe să dobândească, printr-o perioadă de formare în Europa, calificări și cunoștințe, este un mod de a promova circulația valorilor care poate fi profitabil atât țărilor de origine, cât și țărilor de primire. Dintre diferitele forme de schimburi, vizitele și stagiile pe termen scurt, anii sabatici și programele de cercetare specifice sunt cele mai cunoscute, dar există o varietate largă de alte opțiuni în acest domeniu.

4.2 Comunicarea menționează unele aspecte pe care CESE le sprijină pe deplin și care, în virtutea importanței lor, ar trebui subliniate:

4.2.1 Provocarea reprezentată de diversitatea lingvistică, pe care o lansează programul, ar trebui considerată ca o șansă suplimentară pentru cei care aleg Europa ca destinație. Recunoașterea faptului că o anumită limbă este pe cale de a deveni „limba științei” nu înseamnă ignorarea valorii pe care învățarea altor limbi o are pentru educație și cercetare într-o lume globalizată; această învățare asigură bogăția lingvistică și mai multe șanse pentru toți, inclusiv pentru acei cetățeni și rezidenți ai Uniunii Europene care vorbesc numai limba maternă.

4.2.2 Complicatele norme privind migrația care sunt în continuă schimbare (și devin din ce în ce mai inflexibile) constituie o altă problemă care trebuie avută în vedere în legătură cu studenții și cadrele universitare din țări terțe. În nici un caz nu ar trebui ca această problemă să constituie o barieră în calea mobilității cadrelor universitare, cercetătorilor sau studenților. În special, ar trebui finalizată rezoluția Consiliului European privind acordarea vizelor pentru studenții și cadrele universitare implicate în acest tip de program.

4.2.3 Erasmus Mundus trebuie, de asemenea, să îndeplinească integral un alt obiectiv dintre cele propuse: ar trebui să fie un instrument de combatere a tuturor formelor de excludere, inclusiv rasismul și xenofobia, și ar trebui să atenueze inegalitățile între bărbați și femei.

4.3 Un studiu realizat de Asociația de Cooperare Academică (Academic Cooperation Association) între 2004 și 2005, la cererea Comisiei, demonstrează necesitatea de a defini o strategie europeană de instituire a unui spațiu european de

învățământ superior, pentru a contrazice ideea că în Europa pot să ofere calitate numai universitățile din cele mai dezvoltate țări sau acelea cu cele mai ilustre tradiții universitare.

4.3.1 Această strategie are la bază cerința (deja oficializată în programul Erasmus Mundus actual) ca, pentru a fi eligibile în program, parteneriatele să se instituie între minimum trei universități din minimum trei țări ⁽⁶⁾.

4.3.2 Cu toate acestea, alte elemente sunt esențiale pentru îmbunătățirea capacității universităților europene de a atrage studenți și ele se leagă de prestigiul internațional, calitatea corpului profesoral, costul studiilor, valoarea burselor școlare oferite, prestigiul diplomelor, și prin urmare șansele la locul de muncă, cunoștințele pe care persoanele din țări terțe le au despre diferite universități din țările UE și, de asemenea, costul vieții și dificultatea sau ușurința în obținerea a unei vize de intrare. Luarea în considerare a acestor factori, în special costul vieții și valoarea bursei, ar trebui să fie decisivă atunci când se hotărăște acordarea de burse.

4.3.3 Prin urmare, această nouă fază a programului Erasmus Mundus ar trebui să ofere ocazia unor discuții cu reprezentanții universităților, cadre didactice și studenți despre măsurile care ar putea ajuta la diseminarea meritelor altor universități, din alte țări UE, în vederea creșterii cererii din partea studenților și a cadrelor universitare din țări terțe.

4.3.4 Un mod de a realiza acest deziderat este, luând exemplul pozitiv din Procesul Bologna, creșterea vizibilității spațiului universitar european ca întreg în sursele de informare care sunt consultate în mod curent de cei care intenționează să studieze în afara granițelor țării lor de origine (internet, site-uri web, reprezentanțe UE).

4.3.5 Astfel, ar putea fi posibil, prin cooperare instituțională strânsă între statele membre, ca autoritățile universitare și Comisia i) să creeze un portal universitar european foarte bine conceput, permanent actualizat, ușor de accesat, cu un conținut atractiv și intens diseminat, care să permită accesul la portalurile diverselor universități europene și ii) să creeze în reprezentanțele UE departamente organizate anume pentru a oferi informații despre spațiul universitar european.

4.4 Pentru capacitatea spațiului universitar european de a atrage studenți și cadre universitare, un element esențial este prezența unui corp profesoral cu înaltă calificare, bine retribuit și recunoscut pe plan profesional.

4.5 CESE își reiterează convingerea fermă că programul Erasmus Mundus oferă o excelentă ocazie de a descoperi cei mai promițători studenți, cercetători și cadre universitare din țări terțe, care vor fi cu siguranță foarte valoroși pentru dezvoltarea spațiului european însuși. Cu toate acestea, Comitetul consideră că trebuie să menționeze că numeroși tineri absolvenți europeni se confruntă cu numeroase dificultăți în găsirea unui loc de muncă decent și adecvat în propriile țări. Această remarcă nu ar trebui interpretată ca o observație adresată programului Erasmus Mundus, ci mai degrabă ca o invitație la lansarea unei dezbateri concentrate asupra acestui subiect.

4.6 Este important să se sublinieze că în multe țări în curs de dezvoltare numai universitățile de stat au capacitatea de a democratiza învățământul superior, eradicând discriminarea și inegalitățile (unul din obiectivele declarate ale programului Erasmus Mundus). În acest scop și fără a ține seama de faptul că programul nu ar trebui să facă nici o distincție între sectorul public și cel privat, ar trebui, în astfel de cazuri, să fie consolidate și sprijinite universitățile de stat din țări terțe, ajutându-le să-și atingă obiectivele de a produce educație și cercetare de înaltă calitate, în condiții de libertate academică.

4.7 Articolul 5 litera (f) din textul propunerii ar trebui să facă o trimitere la dialogul cu partenerii sociali (reprezentanți ai salariaților și ai angajatorilor), deoarece partenerii sociali au cunoștință de situația de pe teren și de competențele și calificările cu adevărat cerute pe piața forței de muncă. De asemenea, la planificarea conținutului cursurilor de masterat și de doctorat ar trebui să se țină seama de nevoile în materie de dezvoltare economică și socială ale țărilor terțe.

4.8 În anexa la Decizia 2317/2003 de stabilire a programului Erasmus Mundus curent, la litera (b) se afirmă că „Procedurile de selecție prevăd un mecanism de compensare la nivel european, pentru a evita dezechilibre importante între domenii de studiu, regiuni de proveniență a studenților și cadrelor didactice universitare și statele membre de destinație”. Această mențiune a fost suprimată din anexa la propunerea pentru noul program Erasmus Mundus. Dacă una din prioritățile programului este de a mări vizibilitatea universităților europene și de a asigura participarea în program a universităților statelor membre, Comitetul consideră că este prioritară aplicarea acestui principiu în selecția centrelor participante, pentru a evita o situație în care sprijinul acordat în cadrul programului ajunge întotdeauna în aceleași state membre și în aceleași universități.

Bruxelles, 12 martie 2008.

Președintele

Comitetului Economic și Social European

Dimitris DIMITRIADIS

⁽⁶⁾ Datele publicate de Comisie arată că peste 350 de universități, din aproape toate țările UE, au fost deja implicate în programul Erasmus Mundus, iar universități din 12 dintre cele 27 de state membre au preluat responsabilitatea coordonării schemelor de parteneriat. Datele arată, de asemenea, că majoritatea acestor parteneriate au implicat mai mult de patru universități din țări diferite.